

НАУКОВИЙ ВИСНОВОК
У КРИМІНАЛЬНІЙ СПРАВІ ЩОДО ШОКУРОВА Є.Л. (ТА ІН.),
ЗАСУДЖЕНОГО ЗА П. 12 Ч. 2 СТ. 115 КК УКРАЇНИ,
НА ВИКОНАННЯ УХВАЛИ СУДДІ ВЕРХОВНОГО СУДУ УКРАЇНИ
В.І. КОСАРЄВА ВІД 3 КВІТНЯ 2014 РОКУ¹

Ознайомлення з наданими матеріалами дозволяє висловити такі міркування.

1. Із заяви захисника Є.Л. Шокурова про перегляд ухвали колегії суддів Судової палати у кримінальних справах Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ (далі – ВССУ) від 14 листопада 2013 року випливає, що ця особа вважає кримінальну справу з обвинувачення її підзахисного у скоєнні злочину, передбаченого п. 12 ч. 2 ст. 115 КК України, схожою за подібністю суспільно небезпечних діянь зі справами, розглянутими касаційними інстанціями 1 лютого 2011 року, 9 серпня 2011 року та 10 травня 2012 року. На думку захисника, суд, на відміну від постановлених у зазначених справах вироках, неправильно розв'язав щодо Є.Л. Шокурова питання про суб'єктивне ставлення цієї особи до настання суспільно небезпечних наслідків, а отже, допустив помилку в кримінально-правовій кваліфікації, оцінивши скоєне як умисне вбивство.

2. Вивчення рішень Василівського районного суду Запорізької області від 27 липня 2012 року та Апеляційного суду запорізької області від 3 квітня 2013 року, законність і обґрунтованість яких згодом було підтверджено ухвалою ВССУ від 14 листопада 2012 року, дало змогу констатувати, що Є.Л. Шокуров у співучасті з А.Ю. Іванніковим та М.В. Бураковим вчинив злочин, передбачений п. 12 ч. 2 ст. 115 КК України. Він, діючи за попередньою змовою групою осіб, численними ударами рук і ніг в область голови та тулуба умисно вбив Ю.Б. Цимермана.

3. Для розв'язання питання про правильність кваліфікації дій Є.Л. Шокурова слід зосередити увагу на розкритті такого елемента складу

¹ Висновок підготовлено спільно з Є.О. Письменським.

злочину, як суб'єктивна сторона. Загальновідомо, що встановлення ознак цього елемента зазвичай викликає найбільші труднощі у правозастосувача, оскільки суб'єктивна сторона – це внутрішня сторона злочину, яка відображає психічні процеси, що відбуваються у свідомості суб'єкта з приводу вчиненого ним діяння. Якщо звернутись до законодавчих визначень умислу і необережності (ст. 24 і ст. 25 КК України), цілком очевидним є те, що застосування пов'язаних із суб'єктивною стороною норм КК неминуче пов'язане із дискреційною діяльністю правозастосовних органів.

З цього приводу в юридичній літературі зазначається, що суб'єктивні процеси є такими, що прямо не спостерігаються; їх не можна виміряти якимись приладами. Вину як щось суб'єктивне можна визначити тільки шляхом аналізу та оцінки об'єктивних обставин вчиненого особою правопорушення. Тому досягнення істини при дослідженні суб'єктивних властивостей вчиненого діяння є відносним і цілком залежить, з одного боку, від сукупності об'єктивних фактів, зібраних і зафіксованих у встановленому порядку як докази, та, з іншого, від самого правозастосувача, його досвіду, знань, суб'єктивних особливостей²

Констатація наявності вини та інших ознак суб'єктивної сторони складу злочину при вчиненні у тому числі злочинів проти життя і здоров'я особи зазвичай здійснюється через зовнішні ознаки злочину, його об'єктивну (найбільш інформативну) сторону. Її вивчення у справі щодо Є.Л. Шокурова дозволив сформулювати такі висновки.

4. У наданих для вивчення матеріалах не встановлено об'єктивно відображеного підтвердження того, що Є.Л. Шокуров та його співучасники вчиняли злочини, діючи з *прямим* умислом, тобто бажали спричинення смерті потерпілому. Такого ставлення до наслідків звісно не можна виключати, однак аналіз вчинюваних дій не дає підстави однозначно стверджувати про це. Отже, висновок суду про наявність прямого умислу у

² Див.: Склярів С.В. Вина и мотивы преступного поведения. – СПб.: Юридический центр Пресс, 2004. – С. 11.

Є.Л. Шокурова (та ін.) є таким, що за умов заперечення всіма засудженими свого бажання заподіяти смерть не знаходить свого однозначного об'єктивного вираження, а отже, має характер припущення. Зворотного висновку можна було б дійти, наприклад, за умов застосування певного знаряддя або засобу вчинення злочину, яке здатне неминуче спричинити смерть (пістолет, ніж, кастет, сокира, важкий предмет тощо).

Як відомо, згідно з ч. 3 ст. 373 КПК України обвинувальний вирок не може ґрунтуватися на припущеннях і ухвалюється лише за умови доведення у ході судового розгляду винуватості особи у вчиненні кримінального правопорушення.

5. Разом з тим складно погодитися, що за таких обставин особа не має взагалі умислу на заподіяння смерті, а відноситься до суспільно небезпечного наслідку, який настав, з необережністю. Необережність відповідно до ст. 25 КК України поділяється на злочинну самовпевненість та злочинну недбалість. Перший вид необережності (злочинна самовпевненість) слід виключити через очевидну відсутність легковажного розрахунку відвернення суспільно небезпечного наслідку у виді смерті потерпілого. Щодо злочинної недбалості, то будь-яка осудна доросла особа, завдаючи множенні удари руками та ногами в життєво важливі органи людини (зокрема голову), повинна передбачати можливість настання суспільно небезпечного наслідку, яким серед іншого є смерть потерпілої особи.

6. Таким чином, можна стверджувати, що у справі стосовно Є.Л. Шокурова (та ін.) суд дав правильну кримінально-правову кваліфікацію за ст. 115 КК України як умисне вбивство. Однак він дійшов безпідставного висновку про наявність у винуватих осіб прямого умислу на заподіяння смерті, що на кваліфікацію за ст. 115 КК України не впливає. Говорити в цій ситуації можна лише про непрямий умисел, оскільки за обставинами справи об'єктивно підтвердженим (доведеним) є лише той факт, що ці особи, передбачаючи суспільно небезпечні наслідки своєї поведінки, не бажали, але свідомо припускали настання смерті потерпілого. Такий умисел треба

віднести до категорії конкретизованого (визначеного) альтернативного умислу, за якого, як і в розглядуваній ситуації, особа передбачає приблизно однакову можливість настання двох або більше конкретно визначених наслідків (наприклад, особа, яка б'є потерпілого кийком по голові, передбачає, що може вбити потерпілого або спричинити тяжку шкоду його здоров'ю)³.

7. У рішеннях за справами, наданими для порівняння, можна констатувати подібність суспільно небезпечних діянь зі злочином, вчиненим Є.Л. Шокуровим (та ін.). Адже фактично йдеться про схожі дії (нанесення серії ударів ногами і руками по голові та інших частинах тіла) та наслідки цих дій (смерть людини). З урахуванням зазначеного вище вважаємо, що такі діяння мали б отримати іншу правову оцінку, а саме як убивство, вчинене з непрямым умислом.

Узагальнюючий висновок. Відповідно до поданих для розгляду матеріалів є підстави констатувати, що стосовно подібних суспільно небезпечних діянь касаційна інстанція неоднаково застосувала норми кримінального закону, що потягло прийняття різних за змістом рішень.

Нанесення численних і сильних ударів взутими ногами або (та) руками по різним частинам тіла людини, включаючи життєво важливі органи (зокрема голову) виключає необережне ставлення (злочинна недбалість) до настання суспільно небезпечних наслідків у виді смерті. Адже за таких обставин особа не може не передбачати можливість настання смерті. При цьому за умов неможливості встановлення бажання особи заподіяти смерть потерпілому⁴ відповідне діяння має отримувати правову оцінку як умисне вбивство, вчинене з непрямым умислом.

³ Див.: Кримінальне право. Загальна частина: Підручник / за ред. А.С. Беніцького, В.С. Гуславського, О.О. Дудорова, Б.Г. Розовського. – К.: Істина, 2011. – С. 375.

⁴ При застосуванні норм кримінального закону закріплене у ст. 63 Конституції України правило «тлумачення сумнівів – на користь особи» має відігравати не менш вагому роль, ніж під час прийняття процесуального рішення у справі. Точки зору, згідно з якою згадане конституційне правило носить комплексний (матеріально-процесуальний) характер, дотримується чимало відомих вітчизняних науковців, зокрема, П.П. Андрушко, Л.П. Брич, А.А. Музика, В.О. Навроцький, А.М. Ришелюк.